

KUN RARI OSUU KOHDALLE – TAI SITTEN EI

Aloitteleva lintuharrastaja löytää tavallisten lisäksi kolme harvinaista lintulajia: Yksi, jonka tuntomerkkeihin sopivaa lintua ei löydy mistään lintukirjasta, Toinen, jonka tuntomerkkeihin sopivia lintuja löytyy vaikka kuinka monta ja Kolmas, johon sopii tasan yhden linnun tuntomerkit, mutta joka ei missään olosuhteissa olisi saanut olla siellä, mistä se löytyi.

Kahdeksan tavanomaisen vuoden jälkeen vuosi 2003 on ollut varsin erikoinen lintuvuosi. Havaintoja on tätä ennen kertynyt tasaiseen tahtiin, vuoden 2002 lopussa lukumäärä oli 212, ja vuosittain määrä on vakiintunut 150 – 152 havainnon välille. Kaikentasoisia harvinaisuuksia on kertynyt muutamia, muiden löytäminä. Jo määrä kertoo, että kovin kauas en ole retkeillyt lintujen vuoksi, mutta muutama Lapinkin lintukin on listalla. Varsin tavallisiakin lintuja puuttuu listoilta. Mutta sitten vuoteen 2003. Alla on kuvattu kaikki uudet elikset sekä muut kummalliset havainnot. Tuntomerkkien kuvaukset ovat sanatarkkoja lainauksia havaintoajankohdan muistiinpanoista, mitään lisäämättä, muuttamatta tai poistamatta.

19.1.2003 (36/213)

Käveleskelin Viikissä ilman sen kummempaa tavoitetta. Tosin varpuspöllöistä kuuli huhuja. Olin jo poikkeamassa toiselle reitille, kun huomasin n. 10-vuotiaan pojan (löytäjä) äitinsä kanssa katselevan tarkemmin pieneen kuuseen. Paikalle mentyäni he kertoivat siellä olevan varpuspöllön. Tarkempi vilkaisu muutti määrityksen **helmipöllöksi**. Jokainen ennennäkemätön laji on rari, vaikka se olisi tavallisempikin lintu.

21.4.2003 (71/214)

Jälleen Viikissä ilman sen kummempaa suunnitelmaa. Hakalan vanhasta tornista katselin lampareisiin, kun sieltä nousi sopivasti **luhtakana** puolen vartalon verran näkyviin. Edelleenkään ei mikään suuri harvinaisuus siellä, mutta nähtynä epätavallisempi (pelkkiä äänihavaintoja en itse laske, koska olen varsin huono tunnistamaan ääniä).

1.5.2003 (-/-)

Vakioreitillä Viikissä, haravoin kaukoputkella Lammassaaren ja Viikin välistä ranta-aluetta. Putki pysähtyi äkisti, kun näkökenttään ilmestyi musta varis, joka ei näyttänyt ollenkaan mustavarikselta. Aivan ilmeinen **nokivaris**, joten pyysin paikalla ollutta kaukoputkimiestä määrittämään linnun (kertomatta ensin omaa mielipidettä). Myös hän totesi sen nokivarikseksi. Tässä ei sinänsä ollut mitään odottamatonta. Pikemminkin päinvastoin, sillä olin jo jonkin aikaa ihmetellyt, miksi minä en koskaan löydä mitään todella erikoista. Sitä katsellessamme viereisen tolpan päähän istui tavallinen varis, jolloin vertailuun oli erinomainen mahdollisuus. Kävimme läpi keskustellen nokivariksen ja mustavariksen erottavia tuntomerkkejä sekä vertailua varikseen, joita myös laitoin muistiin: kokonaan musta, pään höyhennys jatkui

nokan tyveen asti (ei höyhenetöntä aluetta), musta nokka, nokan muoto ja mittasuhte sama kuin viereisellä harmaavariksella, ei housuja, samankokoinen kuin viereinen varis, ei ainakaan pienempi, olemus varismainen.

Kerroin havainnosta tuntemalleni oikealle lintuharrastajalle. Tämä kertoi, että nokivaris on RK-laji. Niinpä täytin ja lähetin lomakkeen. RK ei ole hyväksynyt yhtään vuoden 2003 nokivarishavaintoa, joten kunniakkaaseen seuraan sekin ilmoitus päättyi. Mutta oppia se antoi. Kun annoin kuvauksen, että nokan muoto ja mittasuhte sama kuin harmaavariksella (mikä mielestäni on hyvin täsmällinen kuvaus, ottaen huomioon havaintotilanteen), luki RK, että linnulla oli tukeva nokka. Enpä älynnyt kuvata, että nokka oli tyvestä matalampi, jatkui tasaisena jonkin aikaa ja kaartui lopussa jyrkästi kärkeä kohti, kun mustavariksella tyvestä korkea nokka kapenee tasaisesti kärkeä kohti tehden huomattavasti teräväkärkisemmän vaikutelman. Ymmärsin tämän vasta luetuani Linnut-lehden nokivarisartikkelin, ja etsittyäni kuvia muualtakin 2kv- ja muista mustavariksista (joista yhdelläkään ei ollut muodoltaan ja mittasuhteiltaan läheskään samanlaista nokkaa kuin harmaavariksella – ja siis näkemälläni linnulla). Artikkelissa oli mainittu myös tuntomerkkejä, jotka puolisivat lisää nokivarista (mm. 2kv-mustavariksen ruskeat sävyt). En pystyisi nykyiselläkään tiedolla havainnoimaan paremmin nokivarista vastaavassa tilanteessa, mutta kuvaus olisi erilainen. Mutta eipähän se ole edes lintulaji.

3.5.2003 (101/215)

Olin kävelemässä Vuosaarella, myöhässä heinäkurpan jäljillä. Heti portin jälkeen (alle 100m) kiinnitin huomion kiurujen seassa olleisiin kahteen erittäin tummaan kiurumaiseen lintuun. Linnut yrittivät tulla kiurujen joukkoon (5 –10 kpl, osa aina ruohojen seassa, joten ei tarkkaa lukua) pienten pensaiden tai talventörröttäjien seassa, mutta kiurut eivät hyväksyneet niitä. Räpyttelivät jonkin aikaa, ja sen jälkeen nousivat ilmaan (yli 50 m korkeuteen) ja lensivät pois koilliseen. Havaintoetäisyys n. 20 m.

Minulla ei ollut aavistustakaan lajista, mutta arvelin tunnistamisen käyvän helposti hyvin havaittujen tuntomerkkien vuoksi (tämä ei ole epätavallista, vaan usein sattuva ja mielenkiintoa lisäävä elementti lintuharrastuksessa – erona vain se, että lintu ei ollutkaan tavallinen): Väri hyvin tummanruskea tai musta, mattamainen (ei ollenkaan kiiltoa), ei minkäänlaisia vaaleampia kuvioita selkä- eikä vatsapuolella (kummankin puolen näin hyvin). Jalat eivät erottuneet. Koko n. 1 – 2 cm pitempi kuin kiuru. Siivet deltamalliset, täysin samanmuotoiset kuin kiurulla, lyhyt pyrstö, ja muutenkin lentävän linnun muoto oli sama kuin kiurun (vierekkäisiä lentoprofiileja oli helppo verrata).

Kotona sitten odottikin yllätys: tuntomerkit sopivat tasan yhteen lintuun: **mustakiuruun**, eikä lähimaillakaan ole toista, johon edes väljällä tulkinnalla tuntomerkit voisi liittää (lintulaji no. 3). Mutta mustakiurusta on vain kaksi havaintoa Suomesta, joten uskonpuute iski vahvana. Olinhan lisäksi pari päivää aikaisemmin nähnyt nokivariksen, eikä kahta harvinaisuutta voi osua kahden päivän välein, kun kahdeksassa vuodessa ei ole osunut yhtään.

Sitten alkoikin pitkä tutustuminen mustakiuruun ja muihinkin lähilajeihin (yritin löytää myös sellaisen lajin, jota ei olisi nähty). Ilokseni huomasi, että ainakin Iso-Britanniaan yksi yksilö oli eksynyt samoihin aikoihin. Lisäksi, samana ajankohtana oli saman alueen muitakin harvinaisuuksia tavattu Suomessa.

Täytin tietenkin RK-lomakkeen, mutta havaintoa ei hyväksytty. Tämä oli odotettua (en uskonut itsekään, että kuvaus riittäisi), mutta omaan luetteloon sen lisäsin. Olenhan kuitenkin itse nähnyt linnut, ja vertailut kuva-aineistoihin antoivat joka kerran saman vastauksen. Oleellista on myös se, ettei yhtään ristiriitaista tuntomerkkiä ole paljastunut, eikä edes väljällä tulkinnalla ole toista (Suomessa nähtyä) lajia, joka se voisi olla.

29.5.2003 (-/-)

Taaskin Viikissä, kävelypolulla. Pensaaseen lensi pieni lintu, jota aloin rutiininomaisesti tarkistaa. Selvästi uunilintuihin kuuluva. Huomio kiinnittyi ensiksi pieneen kokoon ja sen jälkeen epätavalliseen värikyyteen pajulintuun verrattuna. Hyppeli pensaassa 20 - 40 cm korkeudella maasta ja katosi hetken kuluttua kuusien sekaan. Havaintoetäisyys n. 3 - 4 m.

Näin heti, että kyseessä on laji, jota minulla ei vielä ollut. Yritin eritellä tuntomerkkejä, mutta se lensi pois ennen kuin ehdin loppupäähän: Koko hippiäisen luokkaa, selvästi pienempi kuin pajulintu. Voimakas vaaleankeltainen silmäkulmanjuova, joka jatkui pitkälle niskaan. Musta silmänjuova, myös selkeärajainen. Juovan alapuolella pienimuotoista kuviointia. Muutenkin pään väritystä voi luonnehtia voimakkaaksi. Siivillä ja selässä kuviointia, jota en ehtinyt eritellä. Lyhyt pyrstö.

Kotona sitten tunnistamaan. Mutta käsillä olikin lintulaji no. 2. Ja jokainen vaihtoehto ajankohtana lähes mahdoton. Ensin arvelin taigauunilinnuksi, vaihtoehtona hippiäisuunilintu ja kaukaisempana kashmirinuunilintu (jonka pystyin myöhemmin sulkemaan pois). Keskustelin linnusta useamman asiantuntijan kanssa, ja sen jälkeen vahvimaksi vaihtoehdoksi jäi hippiäisuunilintu. Myös tulipäähippiäistä tarjottiin. Sen hylkäsinkin aluksi. Myöhemmin olen nähnyt kuvia, jotka aiheuttavat epäilyn myös tähän suuntaan.

Syksyllä uunilinnuista tuli runsaasti kuvia. Jos ne olisivat olleet käytössä, olisin ehkä pystynyt tunnistamaan linnun (ainakin tuntuu siltä). Mutta havainnosta oli kulunut niin paljon aikaa, ettei muistikuvii enää voinut luottaa. Olipa se mikä tahansa, se puuttuu edelleenkin minun listoiltani.

14.6.2003 (142/216)

Olin matkalla Joutsan Marjotaipaleen kylästä Kanervamäkeen, kun auton edessä tien yli juoksi **viiriäinen**. Lintu oli näkyvissä vain hetken, mutta oli varsin helppo tunnistaa. Muutamaa kuukautta aikaisemmin Egyptissä niitä oleili suuria määriä hotellialueella.

14.6.2003 (-/-)

Mökilläni Joutsassa näin ja kuulin mustapyrstökuirin lentävän pihan yli (havainto ei ollut itselleni vuoden ensimmäinen, joten päivämäärä voi olla väärä). Tarkistin laulun myös CD:ltä. Koska lintu puuttui Joutsassa havaittujen lintujen listalta, ilmoitin sen paikallisen yhdistyksen nettisivuilla. Ei ole vielä kukaan. Miksihän ne kyselevät havaintojen perään?

1.7.2003 (146/217)

MTV3:n luonto-ohjelmassa kerrottiin, että Suomenojalla oleilee **vesipääskyjä** (että mitä merkillisimpiä tietolähteitä). Toisella yrittämällä onnistui.

4.7.2003 (147/218)

Perjantai, ja kesäloma alkoi. Ajoin kotiin Pukinmäkeen ja kävelin parkki-paikalta kotiin. Polun varressa on tervaleppäryhmä, ja n. neljän metrin päässä siitä tuli äkkipysähdys. Puussa istui ilmiselvä **viitatiainen**. Tämän linnun tunnistin sen heti nähtyäni. Hömötiainen se ei ainakaan ollut. Nopeasti erittelemään tuntomerkkejä: Koko tiaisten luokkaa. Harmaavatsainen tiainen, musta päälaki, leukalappu ei erottunut. Muoto talitiaismainen, selvästi pienempi pää kuin hömötiaisella ja niskassa selvempi kulma. Muuta en ehtinyt eritellä, kun lintu lensi pois (oltuaan nähtävissä muutaman sekunnin).

Mutta miten kuvata talitiaismainen ulkomuoto, kun tarkkaan ottaen se ei ole täsmälleen talitiaisenkaan muotoinen. Ja oliko sillä vaaleampi paneeli siivessä? En nähnyt, mutta en myöskään ehtinyt erittelyssä siihen asti. Mutta syksyn kuvissa on sama ilmiö: Ne muistuttavat rakenteeltaan talitiaista enemmän kuin hömötiaista. Ja erään asiantuntijalausunnon mukaan viitatiainen on "itsensä näköinen". Näin on.

8.7.2003 (149/219)

Istuin aamukahvilla mökin keittiössä ja ikkunan takana olevan hiekkakasan päälle istui **kulorastas**. Muutaman kerran olen yrittänyt löytää sen milloin mistäkin, mutta ensihavainnoksi se päättikin tulla itse.

17.7.2003 (150/220)

Kävelyllä Viikissä menin Pornaistenniemen piilokojuun. Kojun edessä lenteli kolme isohkoa tiiraa, joilla oli huomiota herättävä valkea kiila otsalla. Arvelin, että tämä on helppo määrittää, vaikka en heti tunnistanutkaan. Tiiraja on vähän ja niistäkin suuri osa on poissuljettu (lapin- ja kalatiira, räyskä sekä mustatiira sukulaisineen). Olin väärässä. Ja siksi en ollut riittävän huolellinen tuntomerkkien suhteen: Hyvin vaaleanharmaa (lähes valkoinen) selkä ja siipien yläpinnat. Siiven etureunalla aavistuksen tummempaa kuin muualla siivessä. Musta päälaki jatkui pitkälle niskaan. Valkea otsa, joka jatkui kiilamaisesti silmän päälle. Kahden linnun otsa oli puhtaan valkea ja selvärajainen, kolmannen likaisen valkea ja reunoiltaan epämääräisempi. Muu höyhennys puhtaan valkoinen. Nokka musta ja tiiramainen, häivähdys tummaa tummanpunaista nokan tyvellä. Pyrstön muoto kalatiiramainen. Ainakin kalatiiran kokoluokkaa (ei sattunut vierekkäin, joten kokoarvio varauksellinen). Vaikutelma lievästi pulleampi kuin kalatiiran (johtunee isommasta koosta ja/tai lyhyemmästä pyrstöstä).

Ensihakemalla valkea otsa on vain pikkutiiralla, ja se ei tullut kokonsa puolesta tai muutenkaan kyseeseen. Lopulta löysin tekstimaininnan, että **riuttatiiralla** on talvipuvussa valkea otsa, ja sen ansiosta myös kesäkuvia, joissa valkoinen otsakiila näkyi selvästi. Linnut olivat selvästi aikuisia (ei

missään poikashöyheniä). Ja muilla tiiroilla ei vielä heinäkuussa ole valkoista otsaa (tarkistin myös kalatiiran Viikissä muutamaa päivää myöhemmin). Riuttatiira on ART-laji, joten tein ilmoituksen (hylättiin). Tiesin jo sitä tehdessä, että ehkä tärkein tuntomerkki, keltainen nokan kärki ei ole tuntomerkkinä. En merkinnyt sitä ylös, enkä voi väittää, että havaitsin sen. En myöskään, ettei sitä ollut. Toinen huomio on varovaisuus kuvailussa. Vaikka lintu herätti huomiota jo koollaan, mainitsin sen olevan "ainakin kalatiiran kokoinen", kun vertailukohdan puuttuessa en uskaltanut arvioida tarkemmin. Minulle tämä tarkoittaa, että se on samankokoinen tai isompi kuin kalatiira. Muilta murrealueilta kotoisin oleville merkitys ei välttämättä ole sama. Silti olen varma tunnistuksesta. ART löysi kuvauksesta nuoren kalatiiran (en maininnut, että ne olivat aikuisia, koska se mielestäni oli johtopäätös, ei tuntomerkki). Nuori kalatiira on kyllä poikkeavan näköinen, mutta kaukana näistä tuntu-merkeistä.

Riuttatiira edustaa erittäin hyvin tilanteita, joiden vuoksi tämä harrastus on mielenkiintoista. Havaita lintu, jota ei tunnista, kerätä tuntomerkit ja lopuksi määrittää lintu. Tähän kuuluu olennaisesti se, että en osaa kiinnittää huomiota varmoihin tuntomerkkeihin, vaan kerään niitä, joiden luulen olevan merkityksellisiä, ja jotka erottavat sen tuntemistani lajeista. Ei silti, etteikö tunnistaminen heti olisi yhtä kiva tilanne. Mutta silloinkaan en aina osaa ulkoa tuntomerkkejä.

elokuu 2003 (-/-)

Ajelin Suonteella (Joutsaa) pienellä moottoriveneellä marjaan, kun katselin kiven päällä seisovaa lintua. Ajattelin, että onpa tumma lokinpoikanen ja istuukin varsin kihumaisella tavalla. Kiikari ei ollut mukana ja alue oli niin karikkoista, ettei sinne halunnut mennä veneellä. Seuraavan tiistain lintutilanteesta internetissä oli "mukava" lukea, että useita merikihuhavaintoja oli tehty Keski-Suomen järvilla. Minun listoillani ei vielääkään ole yhtään kihua.

7.9.2003 (-/-)

Seisoskelin kesämökin laiturilla ja katselin selälle. Näin kaksi isoa vesilintua, jotka näyttivät oudolta (tumma vesilintu, jolla oli valkea laikku vesirajan yläpuolella rinnassa). Etäisyys lähimmillään n. 100 m, kaukoputkessa n. 150 - 200 m (etäisyydet lähisaariin on monta kertaa mitattu, joten mitta on luotettava). Löytöhetkellä molemmat uivat lähes kohti. Putkella lintu oli enimmäkseen sivuttain ja myöhemmin poispäin. Nousi kerran pystyyn ja heilautti siipiä pari kertaa. Vain toinen lintu on ollut putkella.

Havaintoaikana ei ollut aavistustakaan linnun määrittämisestä, joten otin vain tuntomerkkejä. Vertailulintuna oli kuikka, joita oli samalla selällä (myös poikasia). Ne eivät kuitenkaan olleet yhdessä. Havaintopaikka on kesämökkini laiturilla, jolta olen seurailut paljon vesilintuja, joten kokoarviointimahdollisuudet ovat tavallista paremmat.

Mustaselkäinen (hieman epämääräinen väri) musta, kookas vesilintu, kuitenkin kuikkaa selvästi pienempi (sinisorsan kokoluokkaa). Lyhyt, paksu kaula, uudessa eteenpäin vinossa. Musta silmä. Musta pää (hieman epämääräinen väri), likaisen valkoinen laikku silmän alla, yläreunaa lukuunottamatta ei selvää rajaa. Laikun yläreuna nokan suuntainen ja silmän takana kaartuu

nopeasti alaspäin. Vatsa valkoinen suunnilleen vesirajan alapuolella, rinnassa ylempänäkin valkoista. Mustan ja valkoisen raja ei ollut terävä, mutta vaihtui melko lyhyellä matkalla. Nokka musta, pitkä, tukeva ja teräväkärkinen (suhteellisesti selvästi tukevampi kuin kuikalla). Suulinja suora, ylänokka kaarsi hieman alaspäin. Kalasti (?) pitämällä päätä veden alla ja sukellellen (koskelon tapaan).

Kotiin tultuani omista lintukirjoistani ei löytynyt yhtään tuntomerkkeihin sopivaa. Seuraavana päivänä laitoin karkeat tuntomerkit WSOY:n CD-Faktaan, joka tarjosi jääkuikkaa, silkkiuikkua ja pohjankiislaa. Jääkuikan ja silkkiuikun sai sulkea pois heti, joten etsiskelin netistä pohjankiislan kuvia ja tuntomerkkejä. Ja yllätys olikin suuri, kun tuntomerkit alkoivat osua kohdalleen. Eri keskustelujen jälkeen etsiskelin myös etelänkiislan, härkälinnun, kuikan ja kaakkurin sekä ruokin kuvia ja kuvauksia (erityisesti poikasia ja syyspukuisia – varmaan yhteensä satoja), mutta muuta sopivaa ei löydy, ei löydy. Yhdennäköisin löytynyt kuva on etelänkiislasta vaihtopuvussa, joka kuitenkin poikkeaa pohjankiislan hyväksi juuri oikeissa kohdissa.

Loppujen lopuksi tämä lintu jäi tunnistamattomaksi. Vaikka tuntomerkit sopivat parhaiten pohjankiislaan (ajankohtaankin sopivasti vaihtopukuinen), on niissä muutama pieni ristiriitakin. Myös esiintymisen mahdollisuus on niin pieni, ettei yhtään ristiriitaa voi hyväksyä. Laji puuttuu edelleen minun listoiltani, olipa se mikä tahansa.

5.10.2003 (161/221)

Tulin Lammassaaren torniin, ja kysyin näkemisen arvoisia lintuja. Paikalla ollut harrastaja osoitti rantaan ja kertoi siellä olevan kolme **suosirriä**. Lopultakin tavalliseen tapaan saatu havainto.

20.10.2003 (168/222)

Olin 19.10. kävelemässä Viikissä, ja eräs vastaantulija kertoi, että Kaisaniemessä oleilee **kashmirinuunilintu**. Kävin katsomassa. Toisen kerran kävin illalla ohi ajaessa. Kolmannen kerran kiersin Kaisaniemen kautta seuraavana päivänä töistä palatessa ja silloin tärppäsi. Tämä on jo toinen tavanomaisilla tavoilla saatu havainto peräkkäin.

14.12.2003 (172/223)

Tavanomaisella reitillä Viikissä ja palailin jo kotiinpäin, kun polunvarsipensaikossa oli pajusirkkuparvi, enimmäkseen koiraita. Yksi linnuista hyppäsi tielle, ja kiikari silmille. Lintu oli pienempi ja sirompi, sillä oli pienempi musta (etuyläviistosta katsoen) nokka ja **pikkusirkun** naama- ja niskakuviot sekä vatsan viirutus. En nähnyt yhtään pajusirkkunaarasta riittävän hyvin, joten en uskaltanut vielä nimetä sitä pikkusirkuksi. Olen yrittänyt aikaisemmin löytää pikkusirkun sekä Mankkaalta että Viikistä (turhaan) ja tutkinut kuvia sitä varten muutamia viikkoja aikaisemmin – ja siksi maastossa tunnistaminen oli helppoa.

Kotona tuntomerkit edelleen täsmäsivät varsin hyvin, mutta nousi uusi ongelma. Tekstien mukaan pajusirkkunaaras muistuttaa syksyllä hyvin paljon

pikkusirkkua ja on jossain määrin erinäköinen kuin kesällä. Alkutilvisen pajusirkkunaaraan valokuvaa ei niin vain löydäkään kirjoista eikä netistä. Niinpä 26.12. lähdin uudestaan Viikkiin mielessä erikoinen tavoite: löytää pajusirkkunaaraita. Tämä onnistui (9 linnun parvi, jossa ainakin 5 naarasta ja yksi koiras) ja vahvisti, ettei 14.12. näkemäni lintu ollut pajusirkku. Jäljelle jää vain pikkusirkku.

Jos edellisinä vuosina sai ihmetellä, ettei minun kohdalle koskaan osu mitään erikoista, saa nyt ihmetellä niiden suurta määrää yhden kalenterivuoden aikana. Kuten näkyy, joukkoon voi osua monenlaisia tapauksia, joista osan pystyin tunnistamaan, ja osaa en. Vuodariennätys on nyt 174, jossa nousua on enemmän kuin koskaan, mukaan lukien alkuvuodet sekä kaukoputken hankintavuosikin.

Minulle lintujen seuraamisessa (bongari en ole, vaikka kirjaankin vuosittain havaitsemani lintulajit) eräs tärkeä elementti on omakohtainen löytäminen ja yllätyksellisyys. Vaikka vastaavaa vuotta ei luultavasti enää tule, on pienempikin määrä riittävä.